

A pályázat hívó szavát (vagyis az *elcsendesülést*) sokatmondóan kevésbé visszhangozták a beérkezett művek. Persze a költészet párhuzamos valóságában valószínűleg a csend fogalomköre is viszonylagossá válik; vagyis ha egy-egy vers mélyén – Pi-

Papp Máté 39

linszky szavaival és egy képzavarral élve – „ott gurul, mint egy vasgolyó” a szavakat teremtő csend, akkor a kifejezések szintjén alaptalan számon

A NÉMASÁGBAN MEGPIHENVE

kérni szerzőjétől a „csendességet”. A (fiatal) kortárs költészettel kapcsolatban – vers rovat szerkesztőként vagy akár úgynevezett átlagolvasóként – gyakran azt tapasztalom, hogy az irodalom vonzáskörében jelentős mértékben nincs jelen ez a fajta teremtő csend – és megkockáztatom: gyakran a hallgatósból kibomló alkotás igénye sem. Jónás Tamás *A némaságról* című szövegében ez kegyetlen pontossággal fejeződik ki:

*„nem tudnak semmit már a csendről
mindegyik szerepe marad
a némaságban így pihen
mindenki meg vagy ki vagy el
se másra és se önmagára
senki sem lát és nem figyel...”*

Az idézett versből három kiragadott szó – *szerep, némaság, figyelem* – középpontba helyezésével úgy érzem, ha nagyvonalakban is, de kirajzolódhat a pályaművek tartalmi-formai keresztmetszete. A zsűri által (remélhetőleg) alkalmazott objektív esztétikai mérce persze az, ami mindezt hitelesítheti; s ami, úgy vélem, a közízlésen, a személyes elfogultságokon, illetve mindenféle mesterségesen kialakított szelektálási szándékon túl nyilvánulhat csak meg – szabadon mérve meg a csend vasgolyóinak súlyosságát... Mondhatjuk, hogy a három helyezett, a különdíjas és a publikálásra ajánlott írások mind részeseülnek az elcsendesülésből fakadó koncentrációkészség szövegszervező erejéből; olyan szerzőkön keresztül, akik különböző mértékben ugyan, de mégis mellőzni tudták azt az iskolás lírai eszközkészletet, amit közvetve a közoktatás irodalomtanításától örököltek, és ami nagyrészt egy tizenkilencedik századi, esetleg modern költészeteszményhez/beszédmóddhoz kötődik. Ugyanilyen idomulást fedezhetünk föl a kortárs költői köznyelvnnek is nevezhető „verselés” alkalmazásában is, ami a nagyszámú pályázó közül szintén sokakat érintett (s nyomokban talán a zsűri által kiemelték munkáiban is megmutatkozik itt-ott). Olyan hasonló kifejezésformákra gondolok ez esetben, amelyek szinte

„szétismerhetetlenné” teszik az egyes szövegeket, és amelyeket ugyanazok a késztetések (végső soron megfelelési vagy azonosulási kényszerek) irányítanak, szorítanak óhatatlanul esztétikai (ezzel együtt egzisztenciális) keretek közé.

40 Aki versírásra adja a fejét (szívét, szellemét) valószínűleg nem teheti mindezt sem – Tillman J. A. kifejezésével élve – *identitásítség*-ből, sem minták mentén, sem individuumból, sem idomulásból, sem pedig önmagáért (legalábbis az esztétikai érték zuhanása nélkül) – csakis a születendő mű önértékéért. De hogy miképpen közelíthető meg sallangmentesen, szinte eszköztelenül az a holtpon, amin túllendülve fajsúlyossá válhatnak a megragadott, átváltoztatott és egységbe szervezett valóság-egységek, csendből „koncentrált” szavak, az mindenekelőtt az adott szerző intuitív tudásán múlhat; amivel képes túllépni magán az alkotó, érzékelését megfeszítve hozva létre saját párhuzamos valóságát (egyben pedig a „másik”, általunk is érzékelt realitásra való rálátást is) – az ehhez hű pályázók mindenféle közegellenállás ellenére gurították el azt a bizonyos vasgolyót a költészetten inneni és túli csendek között; valamiféle súlytalan, mégis közép-ponttal rendelkező érzetet, kitöltött űrt keltve bennünk – akik így megpihenhettünk közös némaságunkban is.

*

A csekély számú esszéek közül a zsűri nem tudott kiemelni egyet sem. Ennek egyik oka nyilvánvalóan magában a műfajban keresendő; ugyanis az esszé-műfaj kevésbé mintakövető kísérlet jellege, illetve a mérlegelés képességét (ideálisan) megkövetelő írásmódja sokak számára ismeretlen lehet a vonatkozó korosztályból (is). Másrészt egy esszé megszületéséhez talán nem csupán elcsendesülés és koncentrációkészség szükséges; hanem egyúttal olyan – ugyancsak az intuícióhoz kapcsolódó – megérzőképesség, amely által a kiválasztott valóságtöredékek és elővezetett gondolatfutamok a szerzővel – aki ebben a műfajban is, a költészethez hasonlóan, egyfajta médiumként van jelen – „önazonos” szellemi háttérbe ágyazódva esnek át azon a metamorfózison, ami egyszerre ismételheti meg a kulturális emlékezet mélyén húzódó, valamint az azt előhívó személyes indíttatás egymást feltételező, avagy kiegészítő, az adott írás kontextusában központba került elemeit – mellőzve (a beérkezett szövegekből is tükröződő) modorosságokba hajló elmélkedő hangmen és iskolás elemzői gesztusok feltétleles reflexeit.